Culture, Personality and Education
Мәдәният, шәхес һәм мәгариф
Культура, личность и образование

WE ARE AN ETHNOS WITH HERITAGE (ON THE 25TH ANNIVERSARY OF THE JOURNAL '*BEZNEŊ MIRAS*')

Firdaves Zabikhullovich Zarifullin,
"Our Heritage" Journal, Editorial Board,
2 Dekabristov Str., Kazan, 420066, Russia,
yanamiras@mail.ru.

Marat Khalilovich Zakirov,
"Our Heritage" Journal, Editorial Board,
2 Dekabristov Str., Kazan, 420066, Russia,
yanamiras@mail.ru.

The paper contains material, concerning the history of establishment and operation of the journal '*Bezneŋ Miras*' ('Our Heritage'). The first issue of the journal '*Miras*' was released in 1991. The Editors-in-Chief of the issue were F.Musin, A.Sakhapov, I.Ibragimov, and L.Leron. The scientific concept of the issue was developed by prominent Tatar scholars, writers and social activists, such as A.Yeniki, G.Bashirov, M.Magdiev, M.Usmanov, A.Karimullin, M.Makhmutov and others. The paper gives a review of sources containing their suggestions for the journal's content, oriented towards the preservation and augmentation of the historical documental heritage, other historical cultural values, that are a national legacy of the Tatar people, their active and all-round use. It shows the dynamics of creating journal columns, determines the key tendencies of its development throughout a quarter of a century. The authors of the paper point out the flexible policy of the journal oriented at both a wide circle of Russian and foreign readers interested in the Tatar history and a narrow circle of specialists with an opportunity to publish results of their fundamental complex research on history, literature, language and culture of the Tatar ethnos in the journal. The authors present a brief overview of the contributions to pedagogy, general and regional history which determined the position of the journal for a decade. The article also provides statistical data on the present situation of the journal '*Bezneŋ Miras*' ('Our Heritage') and its plans for the future.

Key words: history of Tatar journalism, journal '*Bezneŋ Miras*' ('Our Heritage'), history of the origin, columns, distribution geography.

The journal '*Miras*' started its work with the effort of prominent scholars, writers and intelligentsia interested in our past. It was in 1991, the time known as a very important and difficult period for the Republic of Tatarstan. The journal was aimed to deliver the centuries-old heritage of the Tatar people to a wide population, which turned into an important historical and cultural event.

This publication, that was brought to life with the blessing of such great writers and scholars as Amirkhan Yeniki, Gomer Bashirov, Mukhammat Makhdiev, Mirkasyim Gosmanov, Abrar Karimullin, Mirza Makhmutov and dozens of others, went through a peculiar and long path: it became a spiritual support, food for the souls of people who had to go through a lot and played a great role in uniting, bringing together our compatriots scattered across continents together and educating them. The readers received an objective overview of the ethnos history and along with the Republic itself, the journal have reached incredible heights and become a favourite periodical with Tatar students.

'*Miras*' publications and the position of the journal are always hot topics of many meetings and discussions. Thus, for example, A.Yeniki, a popular writer, views '*Miras*' publications from the perspective of preserving the centuries-old literary cultural heritage, spiritual values of the Tatar people: "*Miras*!"! We have needed it, we have been waiting for it for a long time by now. Our heritage is scattered; it still has not been gathered, analyzed… However, we cannot say that we completely ignored it. There always were some works dedicated to the heritage of the ethnos, the biggest of which were the volumes compiled of Tatar folk art pieces. But heritage is a complex value, it has many layers that are yet to be discovered. At the same time, the heritage is also being constantly added to. For instance, the events and the things of the Soviet time have become a part of our heritage as well.

Thus, in order to review our heritage that has been gathered for many centuries, to find the things that were forgotten, to study and, finally, to create it, we obviously need some sort of a journal. Here I do not speak of any particular period or of any particular piece of heritage we must pay the most attention to. Surely, '*Miras*' will have a lot of interesting work to do. And there is no doubt it will play a big part in improving the cultural level, conscience and knowledge of our people.' [1: 3].

M.Gosmanov, a textual critic, historian, a member of the Academy of Sciences and the author of dozens of works on Tatar written monuments, in his interview on the journal publication states that the journal must be mainly focused on Tatar written heritage: 'Naturally, the main content of the journal must be represented by ancient written heritage monuments. There is no doubt. The creation of a section called 'Tatar folk monuments' is also justified…

Of course, it would be nice to see a special section focused on gathering, compiling, scientific analyses and propaganda of the monuments of our material culture, especially fine and applied arts… All in all, I believe that the journal has three important and incredibly difficult tasks:

1) To strive to be independent in action and free in thought;

2) To have a wide content, or base it on true spiritual values;

3) To be of high quality, which stands for the restless hard work' [1: 4-5].

Tatarstan people's writer M.Makhdiev in the discussion on the importance of '*Miras*' publication resorts to the saying about a horse, an eternal companion of Turkic Tatar people: 'In his dictionary named 'The lexicon of Truth', the French writer Gustave Flaubert gives a following saying about horses: 'If a horse knew how much strength it possesses, it would not allow those who bridled it to ride it with a bridle'.

The same can be said about the Tatars, as they go through centuries without knowing how much ethic, esthetic and moral values their history contains. The imperial policy, the ideology of Bolshevism had put a lot of effort into making people forget these values. So on the pages of '*Miras*' I would like to see those buried treasures of our ethnos which are to be brought back to life' [1: 5].

The discussion touched upon various aspects of the journal content. G.Bashirov, the Tatar literature classic raised the issues of ecological heritage, epigraphic fields and its importance in his publication, which broadened the subject of discussion: 'The heritage has a field that is very rarely mentioned in the press. It is epigraphy. Ancient grave stones and linguistic, ornament and literary elements saved in them play a crucial role in historical studies, and as we all know, the territory of Tatarstan and the regions nearby hide numerous grave stones left from the Bolgar and Kazan Khanate period…

And if '*Miras*' could draw its attention to these infinitely precious monuments left from our grandfathers and get the importance of their preservation across to its readers, it would contribute to a truly great cause…' [2: 3-4].

According to A.Karimullin, a bibliographer and philologist, the specialist in one of the signs of high culture, books, and the book industry, the publication of this journal is of particular importance and need for the Tatar people. Since the Tatar script was forcefully changed twice within a short period of time, the people have grown apart from their rich cultural, scientific and literary heri-

tage background. A nation separated from its heritage has a doubtful future. The literary heritage is the nation's spirit, soul, the way of seeing the world, the experience, the discoveries and findings, lessons and contemplations, minds and thoughts, dreams and wishes, the will and testament of the past centuries to the future generations.

A nation separated from its spiritual heritage is a disorientated nation lost in an endless steppe. The results, which this could lead to, were clearly seen during the Soviet period [3: 5].

M.Makhmutov, the Academy member, the national education activist, the teacher and the author of many various new method projects, ties the meaning of the journal with the importance of preserving the nation's mental power, the freedom-loving spirit, national peculiarities, which are passed on from centuries to centuries, from generations to generations, and bringing them back to people: 'Heritage is a treasure passed on from generations to generations. Material fortune is an earthly, perishable, temporary thing, whereas the worldview consisting of spiritual fortune, the treasure of mind, the mental power, respectful attitude of people to each other, customs and traditions are eternal, immortal. The most important part of the heritage is a spirit of freedom, a dream of liberty left in the nation.

Although one individual does not feature such heritage, it soaks into souls of the integral nation, remains within the language, literature, art, moral values, customs and traditions, thought, legends passed on from generation to generation. The aspiration to be free, to spread wings like a bird escaping from a cage is an ultimate heritage left to Tatars from their grandfathers. Nowadays, the resistance of soul to all sorts of violence rises up to heaven from town squares in a form of bitter words… If only we could get to know our extensive heritage, enlarge it and pass it on to future generations without spilling any of it. This is exactly what we need '*Miras*' for – to preserve historical, spiritual fortune of our ethnos and bring it back to people.' [3: 5].

Thus, the journal '*Miras*' comes to life during the period when the Tatar people are 'striving for freedom, for the opportunity to spread their wings like a bird escaping from a cage'. In this regard, it is worth to pay particular attention to the beliefs of F.Musin, a prominent scientist and a writer and a loyal activist, who puts a lot of effort into the journal release. In his writing he looks a little bit further into the future and makes the observations of important events and cultural facts preceding the launch of the journal. The scholar writes about the establishment of the 'Committee for Compiling, Studying and Propagating Centuries-Long Spiritual Heritage of the Tatar People' in the G.Ibragimov Institute of Language, Literature and History (modern G.Ibragimov Institute of Language, Literature and Art) of the Kazan branch of the USSR Academy of Sciences on November 10, 1987. He points out that the contribution of this Committee to the wind of change brought up very important issues of our extensive history and heritage that had not been raised before neither during the meetings or conferences. As the status of this organization called for an upgrade, it was decided to organize the 'Tatar Heritage Fund' and its Charter was determined by the Council of Ministers of Tatarstan on January 29, 1991. 'At the same time, in order to leave no gaps in our nation's centuries-long history and heritage, we decided to initiate a special press institution and established the '*Miras*' journal. Its pilot issue was released on August 17, 1991. It is worth noting, the fact that this pilot issue was printed at the time when the State Committee on the State of Emergency put this truly national spirited publication in jeopardy. One of the main reasons it was in jeopardy was that this issue included a historical drama '*Olug Möhammäd*' by G.Iskhakyi, which strayed away from our ideology. In order to protect this important cause, the editorial office took full responsibility for it' [4: 14-15].

The very first issue of the journal was published in troublous times and required real courage from the editor-in-chief and the staff. The first issue of the journal '*Miras*' was an important event in the cultural life of the Tatars. First of all, our cultural, historical and spiritual heritage, of which only little was previously known by the general public, finally acquired its own printed periodical. Secondly, people believed that a new journal would breathe life into Tatar studies and dissemination of our sociopolitical, cultural and spiritual past. For that to happen, the journal was set out to enlist specialists interested in or working on those issues and to attract wide audience. Thirdly, the journal was thought to increase the interest of our compatriots in our historical past. At the same time, the journal was also a factor unveiling the extension and range of the people's history and heritage. Fourthly and most importantly, it was the period when Tatars were yearning for freedom, when they were fighting for independence, trying to raise their ethnos, at times when their ethnic identity was waking up.

In the introduction of the pilot issue of '*Miras*' in 1991, the journal declared its main objectives and goals. Among them were the following: delivering the monuments of Tatar literary art, sociopolitical, moral, religious heritage, folk art and medicine across to modern readers, shedding light on the blank pages and unstudied issues of our ethnos history. It was believed that by giving more active and accurate representation of the Tatars' sociopolitical and cultural history the journal would help to grow ethnic identity and pride in people, or solve important social moral problems of the time.

By clarifying the centuries-long civil and cultural history of Tatar ethnos they also wanted to retell other nations about Tatars and stabilize relations within the republic. On the other hand, the '*Miras*' was expected to help with the most important objectives of our ethnos and the republic, implementation of the Declaration of Independence of Tatarstan. Active and effective unveiling of the historical importance of our ethnos was expected to contribute to the growth of ethnic identity and pride, which make us hope that our compatriots would join the fight for republic's sovereignty [5: 4-5].

The journal owes its quick start-up, respect, success and popularity among readers to numerous scholars, such as Mansur Khasanov, Abrar Karimullin, Khanuz Makhmudov, Alfred Khalikov, Khatyip Minnegulov, Indus Tagirov, Nurmukhammat Khisamov, Marsel Akhmatzhyanov, Nurmukhammat Khisamov, Ravil Amirkhan, Rifkat Akhmetzyanov, Talgat Galiullin, IskanderIzmailov, Ravil Fakhretdinov, Salim Alishev, Mirfatyikh Zakiev, Khuzhiakhmat Makhmutov, Damir Iskhakov, Fatikh Urmanche, Anvar Khairi, Rashit Yagfarov, Marsel Bakirov, Akhmet Sakhapov, DilaraTumasheva, Firdaves Garipova, many writers, such as Amirkhan Yeniki, Muhammat Makhdiev, Musagyit Khabibullin, Damir Garifullin, Shamil Mannapov, Firdaves Zarif, and artists, like Rushan Shamsetdinov and Zufar Karimov. The scholar Lena Gainanova put a lot of effort into preparing the works by Gayaz Iskhakyi and publishing them in the journal. During that period the editorial office of the journal were greatly supported by the Chairman of the All-Tatar Public Centre, Marat Mölekov.

The journal '*Miras*' was the first source through which the works of Gayaz Iskhakyi and ancient heritage monuments reached the readers. At the time the publication also served as a studying material for teachers and students. The journal '*Miras*' was added to the list of scientific publications by the Higher Attestation Commission of the Russian Federation. It is also worth mentioning that, while staying within the scientific framework, the works and literary pieces published in the journal were all written in a language that was comprehendible for wide audiences. The publication included the following regular columns: 'History of the Great Bolgar State', 'Tatar national liberation movement', 'Tatar encyclopedia', 'Literary heritage and art', 'Religion and morality', 'Tatarstan sovereignty', 'The Tatar diaspora', 'Religious heritage', 'Islamic culture', 'Islamic philosophy', 'History of villages', 'In the world of ideas', 'Legal heritage', 'Tatar ethnogenesis', 'National education', 'Folk art', 'Poetry', 'Historical heritage', 'Social heritage', 'Archaeological heritage', 'Heritage of art studies', 'History of our ancient ancestors', 'History of the Golden Horde', 'History of the Khanate of Kazan', 'The world of Turkic peoples', 'The "Miras" encyclopedia', 'The "Miras" post' [6: 193].

For certain reasons in 1992, Akhmet Sakhapov acquired the post of Editor-in-Chief. In 2012, the journal changed its name and was published under the name '*Chyn Miras*' ('True Heritage'). As it was said by the former Editor-in-Chief Ilfak Ibragimov, 'Ex-editors and authors had nothing to do with the change of the name. Heritage cannot be false' [7: 62].

In his article '*Uŋyshly bashlamnar*' ('Successful beginnings'), the prominent scholar, writer and translator L.Khamidullin estimates the '*Miras*'-'*Chyn Miras*'-'*Bezneŋ Miras*' journal as high as '*Tatarstan*' and '*Gasyrlar avazy*' (The sound of centuries' publications for giving place to historical materials and monuments that were so little-known before. Having given positive reviews of the work by Zhamil Mukhammatshin, manuscripts on the history of the Kazan Khanate, the work by Raif Mardanov and Irek Khadiev on ancient grave stones in the villages near Kazan, I consider the article named 'Turkish-Tatar relations' [8] by Professor Ismail Turkoglu, Ph.D. from Turkey, among other articles published in the "*Chyn Miras*" in 2012-2013, to be a real eye-opener' [9: 30], -he wrote.

The author speaks kindly about the literary works of other Turkic people published in '*Bezneŋ Miras*' being new not only from the artistic point of view but as content-wise as well: 'The massive work of Chingis Aytmatov '*Chyngys khannyŋ ak bolyty*' ('The White Cloud of Genghis Khan') [10] was published in spite of the fact the in the Soviet times it was quite controversial and, hence, it was

not published. The reason why I feel bitter-sweet is probably because one of his Kirgiz works was published in 1990s in the journal 'Ala too', at the time I brought it from Middle Asia and presented it to the '*Miras*' staff. So when I was reading '*Chyngys khannyŋ ak bolyty*' ('The white cloud of Genghis Khan') I felt like I was holding that journal…' [9: 31].

In December 2013, writer Labib Leron (Lemon Leronovich Leronov) became a new Editor-in-Chief of the Journal. On January 30, 2014, a 'round table' conference 'The "*Chyn Miras*" journal: the past, the present and the future' gathered CEOs of the Republican Agency of Press and Mass Communications 'Tatmedia' and Open Joint-Stock Company 'Tatmedia', the editorial staff of the journal, prominent scholars and writers. During that meeting it was decided to change the name of the journal into '*Bezneŋ Miras*' ('Our Heritage'), under which the journal has been publishing since May, 2014 [11: 9]. It has become even more extensive in subject and topics. Since then it has added completely new columns: 'The Beauty of Language is in its Word'; 'On Guard of Memory'; 'In Memory Treasury' ('Down the Memory Lane'); 'Natural Heritage'; 'Artistic Heritage'; 'Playful Heritage'; 'The Tatar Sorrow'; 'The Turkic World'; 'Mirasvord'; 'The Chronicles of "Our Heritage"; 'The History of One Picture'; 'Word and Image'. The number of authors has also increased and diversified as well as the number of columns; there are some issues where articles of ordinary school teachers are published alongside with works by acknowledged scholars, Doctors of Sciences. Most importantly, the journal started publishing popular scientific works that are perfectly understandable by ordinary readers.

Another novelty that was introduced by '*Bezneŋ Miras*' were the publications of religious, spiritual, literary or artistic heritage materials of not only Tatarstan citizens, but also of Tatars from different parts of Russia and even from abroad. For instance, this includes manuscripts about the Siberian Tatars (Tyumen, Tobolsk), the Nizhgar Tatars, the Tatars from the Barda district of the Perm Kray, the Starokulatkinsky district of Ulyanovsk Oblast, our compatriots living in the village of Poleviye Bikshiki in Chuvashia, the People's Republic of China.

For the reason that in 2014 Kazan was announced the cultural capital of Turkic peoples, the journal dedicated its entire April issue (No.4) to the culture, art and history of the Turkic world. Thus, the column 'The Turkic world' was born, which still successfully continues its existence. In 2015, the 70th anniversary of the Great Victory, the '*Bezneŋ Miras*' published 54 manuscripts in the chapter 'Victory -70!' The readers of the journal expressed particular interest in the works dedicated to our legendary compatriots the Army General Aleksey Antonov and the 'Black General' Dayan Murzin.

Moreover, it became the journal's special tradition to publish interesting and comprehensive material about specific groups of the Tatar nation. For example, the third issue of 2015 and the seventh issue of 2016 were fully dedicated to the baptized Tatars.

It is needless to say that only great people can leave great heritage. The '*Bezneŋ Miras*' journal has been proving the greatness of our people for a quarter of a century, releasing 2000 copies of the issue every month. Even since 2012 hundreds of forgotten names have been brought back; those which started to fade into oblivion have also been renewed. Such priceless manuscripts that, as one has said, do not burn and patiently wait for their turn in the attics and at the bottom of coffers, as pieces of literature like '*Kutadgu bilik*' (Yosyf Balasaguni), '*Sabirzhan agay: 1906 sänädä bulgan achlykny tasvirkylgan roman*' ('Mister Sabirzhan: a novel describing the famine of 1906') (Kasim Bikkolyi), '*Märyam*', '*Soldat yöräge*' ('The Soldier's Heart'), '*Sänäkchelär*' ('People Holding Pitchforks') (Zarif Moeminov), '*Karaküz*' ('The Dark Eyes') (Karim Tinchurin), complete memoirs of Vafa Bakhtiyarov about Tukay (that were not censored), poems that first were considered to be written by Musa Jalil and turned out to belong to Abdulla Alish, researches, discoveries, have all found their place in the pages of the journal; the masterpieces, collected piece by piece from the people, are being brought back to them twelve times a year in a form of a 120-page periodical.

In the early 2016 the journal introduced a new chapter called '*Ochty dönya chitlegennän…*' ('One has flown away from the world cage…') dedicated to the last moments in the lives of famous personalities who have left a prominent trace in literature and art. This chapter about such personas as Gabdulla Tukay, Musa Zhalil, Hadi Taktash, Salikh Saidash, Dardem and others, who (even with their passing) make readers think about the beauty and meaning of life, has become very popular among readers. It is also important to note how many people's lives have turned into memory since the publication of the first issue of the journal, how many personalities and stories have become our heritage.

Compiling them, collecting and preventing them from disappearance are also great tasks for '*Bezneŋ Miras*'. Another important aim of the journal is to educate and train future researchers of the heritage. Throughout the quarter of a century, the journal became a periodical greatly anticipated by the Tatar people, the journal, which has brought thousands of heritage monuments to the world.

The 25th birthday of '*Bezneŋ Miras*' was celebrated in autumn of 2016, the event was visited by honourable members of intelligentsia, scientists, writers and leaders of the Republic. The republic authorities fully acknowledged the importance of the journal and its role in bringing back our historical, literary, cultural and spiritual heritage. Rustam Minnikhanov, the President of the Republic of Tatarstan, Farid Mukhammetshin, the Chairman of the State Council of the Republic of Tatarstan, Mintimer Shaimiev, the 1st President of Tatarstan and the Chairman of '*Yaŋarysh*' ('Novelty') Fund and other respected persons sent their words of congratulation and gratitude to the editorial office. 'The publication of the journal, bringing the centuries-old heritage of the Tatar people to the public is particularly important during the rise of the country and the republic… Our common goal is to preserve our nation's heritage, language and culture for the future generations'[1], says Rustam Minnikhanov, the President of the Republic of Tatarstan.

Indeed, our common goal is to save our most precious heritage, the World of Tatars. In the words of a poet, 'let's protect it, look after it like it's the apple of your eye. Let's pass our heritage to our followers in its entirety:

The history itself must have been written on the stones of centuries
The words that can never be removed:
Our heritage is the Holy Land of Tatars,
Our heritage is the beautiful land of ours!' [12: 3].

'*Bezneŋ Miras*', a monthly popular scientific, literary and documentary periodical, which has found its niche in the century-old Tatar press and gained authority worldwide, serves a high purpose of vitalizing people's historical memory, waking up their ethnic identity, ethnic feelings and making great steps towards 'consolidating the ethnos'.

References

1. Ak yul siŋa, "Miras"ybyz! // Miras. 1992. №1. B. Z-5. (in Tatar)
2. Mirasnyŋ nindie genä yuk! // Miras. 1992. №3. B. 3-5. (in Tatar)
3. Bez nindi miraska mokhtaž? // Miras. 1992. №2. B.3-5. (in Tatar)
4. *Musin F.* Millätebezgä fidakar' zatlar kiräk! // Miras. 1999. №2. B. 4-22. (in Tatar)
5. Bez tarikhta ezlebez // Miras. 1991. №1. B. 4-5. (in Tatar)
6. "Miras" // Tatar entsiklopediyase. Kazan: Tatar entsiklopediyase instituty. T.4: M-P. 2014. B. 193. (in Tatar)
7. *Ibrahimov I.* Mirasybyz // Bezneŋ miras. 2012. 310. B. 62-63. (in Tatar)
8. *Törkugly I.* XIX gasyr akhyry – XX yöz bashy tatar-törek baglanyshlary // Chyn miras. 2013. - №1. B. 7-17; №2. B. 5-19; №3. B. 14-29. (in Tatar)
9. *Khämidullin L.* Uŋyshly bashlamnar // Bezneŋ miras. 2016. №12. B. 28-31. (in Tatar)
10. *Aytmatov Ch.* Chyŋgyzkhannyŋ ak bolyty // Bezneŋ miras. 2016. №8. B. 68-73. (in Tatar)
11. "Chyn miras" zhurnaly: kichä, bygen, irtägä // Chyn miras. 2014. №3. B. 2-12. (in Tatar)
12. *Leron L.* Bezneŋ miras – Tatar ile! // Bezneŋ miras. 2016. №1. B. 3. (in Tatar)

[1] Fragment from the congratulation letter sent to the editorial board by the President of the Republic of Tatarstan Rustam Minnikhanov, that was published on the front cover of the 10th issue of the journal '*Bezneŋ Miras*' in 2016.

БЕЗ – МИРАСЛЫ ХАЛЫК: "БЕЗНЕҢ МИРАС" ЖУРНАЛЫНА 25 ЕЛ

Фирдәвес Зәбихулла улы Зарифуллин,
«Безнең мирас» журналы редакциясе,
Россия, 420066, Казан ш., Декабристлар ур., 2 нче йорт,
yanamiras@mail.ru.

Марат Хәлил улы Закиров,
«Безнең мирас» журналы редакциясе,
Россия, 420066, Казан ш., Декабристлар ур., 2 нче йорт,
yanamiras@mail.ru.

Мәкаләдә «Безнең мирас» журналының басыла башлау һәм нәшер ителү тарихы белән бәйле материал яктыртыла. «Мирас»ның беренче номеры 1991 елда дөнья күрә. Ф.Мусин, Ә.Сәхапов, И.Ибраһимов, Л.Лероннар – әлеге басманың төрле еллардагы баш мөхәррирләре. Журналның фәнни концепциясен формалаштыруда Ә.Еники, Г.Бәширов, М.Мәһдиев, М.Госманов, Ә.Кәримуллин, М.Мәхмүтов кебек күренекле татар галимнәре, язучылар һәм җәмәгать эшлеклеләре катнаша. Хезмәттә журналның тарихи-документаль мирасны, татар халкының милли хәзинәсе булган башка тарихи-мәдәни кыйммәтләрне саклауга һәм арттыруга йөз тоткан контенты буенча аларның тәкъдимнәре теркәлгән чыганакларга, язмаларның актив һәм киңкырлы кулланылышына күзәтү ясала. Басма рубрикаларының яңарып торуы, журналның чирек гасыр дәвамындагы төп үсеш тенденцияләре билгеләнә. Мәкалә авторлары журналның татар халкы тарихы белән кызыксынган Россия һәм чит ил укучыларының киң катламына, шул ук вакытта татар халкы тарихы, әдәбияты, теле һәм мәдәнияте өлкәләренә караган фундаменталь комплекслы тикшеренүләре нәтиҗәләрен әлеге басма битләрендә нәшер итү мөмкинлекләренә ия булган махсус белгечләргә дә йөз тотуын ассызыклыйлар. Журналның гомумтарихи, патриотик тематикасын фәнни-популяр мәкаләләре белән тәэмин итүдә педагогик эшчәнлек алып баручы, тарихны, туган якны өйрәнү белән шөгыльләнүче укучыларның өлеше кыскача бәяләнә. Мәкаләдә «Безнең мирас» басмасының бүгенгесе һәм киләчәккә планнары хакында күзаллауларга мөмкинлек бирә торган статистик мәгълүматлар да китерелә.

Төп төшенчәләр: татар журналистикасы тарихы, «Безнең мирас» журналы, басылу тарихы, рубрикалар, таралу географиясе.

1991 елда – Татарстан Республикасы өчен гаять әһәмиятле һәм катлаулы чорда – күренекле галимнәрнең, үткәнебезгә битараф булмаган зыялыларның, бихисап әһле каләмнәрнең тырышлыгы белән татар халкының күпгасырлык мирасын киң катлам җәмәгатьчелеккә җиткерергә алынган «Мирас» журналының чыга башлавы зур тарихи-мәдәни вакыйга булды.

Әмирхан Еники, Гомәр Бәширов, Мөхәммәт Мәһдиев, Миркасыйм Госманов, Әбрар Кәримуллин, Мирза Мәхмүтов кебек дистәләгән олуг әдипләр һәм галимнәр фатихасы белән барлыкка килгән бу басма хәзерге вакытка кадәр үзенчәлекле һәм озын юл үтте: күпне кичергән халкыбызга рухи таяныч, җан азыгы булып, төрле кыйтгаларга сибелгән милләттәшләребезне барлауда, аларны берләштерүдә, тарихка ихтирамлы объектив караш тәрбияләүдә зур роль уйнады; җөмһүриятебез белән бергә журнал да, җитди үсеш кичереп, татар укучысының яраткан басмасына әйләнде.

Билгеле булганча, «Мирас» журналын нәшер итү, аның басма хасияте, фәнни концепциясе кебек мәсьәләләр җитди сөйләшүләрнең һәм фикер алышуларның үзәгендә була. Халык язучысы Ә.Еники «Мирас» журналын нәшер итүгә татар халкының күпгасырлык әдәби-мәдәни мирасын, рухи байлыгын саклау ноктасыннан якын килә: « “Мирас! ” Күптән кирәклеген сизә идек, күптән көтә идек. Мирасыбыз таркау, җыелмаган, каралмаган… Хәер, бөтенләй үк

игьтибар итмәдек, дип әйтә алмыйбыз. Мираска багышланган аерым хезмәтләр һаман чыга торды, шуларның иң зурысы – татар халык иҗатын җыйган томнар. Ләкин мирас ул – тирән катлаулы байлык, аның күз төшмәгән, кул җитмәгән катламнары бик күп. Шул ук вакытта мирас ул – һаман өстәлә бара торган байлык та. Әйтик, совет дәверендә чыккан нәрсәләр дә хәзер мираска әйләнде.

Менә шушы гасырлар дәвамында җыела килгән мирасыбызны күздән кичерү, онытылганнарын табу, тикшерү, ниһаять, дөньяга чыгара бару өчен, әлбәттә, даими бер журналыбыз булырга тиеш иде. Мин монда кайсы дәвер, нинди мирасларга игътибарны юнәлтү кирәклегенә тукталып тормыйм. Барысы да кирәк, берсен дә игътибарсыз калдырырга ярамый. Билгеле, "Мирас"ның эше күп тә, бик кызыклы да булачак. Һәм халкыбызның аң, белем, культура дәрәҗәсен күтәрүдә дә ул, һичшиксез, зур роль уйнаячак.» [1: 3]

Татар халкының язма истәлекләре тупланып, фәнни яктан анализланган дистәләгән хезмәтләр авторы, текстолог, тарихчы галим академик М.Госманов басманың рубрикаларын ачыклый һәм журнал эчтәлегенең төп өлешен язма мирас истәлекләре билгеләргә тиеш дигән фикердә тора: «Журналның төп эчтәлеген, әлбәттә, иң элек язма мирасыбыз истәлекләре тәшкил итәргә тиеш. Бу – бәхәссез. Шулай ук анда "Халык иҗаты ядкарьләре" дигән бүлекнең булуы да акланган…

Әлбәттә, матди мәдәниятебез, бигрәк тә нәфис һәм гамәли сәнгатебез истәлекләрен барлау, теркәү, гыйльми тасвирлау һәм пропагандалауны да төп бурыч иткән махсус бүлекне дә даими күрәсе килә… Җыеп әйткәндә, яңа журнал алдында мин өч төрле мөһим һәм гаять авыр бурыч күрәм:

1) гамәлдә мөстәкыйльлек һәм фикердә хөрлеккә омтылу;

2) эчтәлектә киңлек, ягъни чын рухи байлыкка таяну;

3) эштә сыйфатка, димәк, тынгысыз хезмәткә алыну» [1: 4-5] .

«Мирас» журналын чыгаруның мөһимлеге хакындагы сөйләшүгә Татарстанның халык язучысы М.Мәһдиев тә кушылып, үз карашын төрки-татар халыкларының мәңгелек юлдашы булган ат турындагы әйтем белән ныгыта: «Француз язучысы Гюстав Флоберның "Хакыйкать лексиконы" исемле сүзлегендә ат турында болай диелә: "Ат, әгәр дә үзендә күпме көч барын белсә, үзен йөгәнләргә, йөгәндә йөртергә мөмкинлек бирмәс иде".

Татар халкы да, үзенең тарихында күпме этик, эстетик, әхлакый байлык тупланганын белмичә, гасырлар кичерә. Бу байлыкны оныттырыр өчен империячел сәясәт, большевизм идеологиясе байтак көч сарыф итте. "Мирас" журналының битләрендә мин әнә шул күмелеп яткан байлыгыбызның дөнья күрүен телəр идем» [1: 5]

Фикер алышуда «Мирас» журналы эчтәлегенең төрле аспектлары тикшерелә. Татар әдәбиятының классигы Г.Бәширов басма битләрендә экология мирасын, эпиграфика тармаклары һәм аның кыйммәтле мәсьәләләрен дә яктыртуны күтәреп, сөйләшү тематикасын тагын да киңәйтеп җибәрә: «Мирасның матбугатта бик сирәк телгә алына торган янә бер тармагы бар. Ул – эпиграфика. Борынгы кабер ташлары тел, орнамент һәм әдәбият элементларын саклап калулары белән тарихны өйрәнүдә зур урын тоталар, һәркайсыбызга мәгълүм, Татарстан җирендә һәм күрше өлкәләрдә Болгар һәм Казан ханлыгы чорыннан калган кабер ташлары шактый күп…

Әгәр дә "Мирас" журналы бабаларыбыздан калган бу биниһая кадерле һәйкәлләрне игътибар үзәгенә алып, аларны саклау кирәклеген укучыларына бөтен кискенлеге белән төшендерә барса, бик тә изге бер эш башкарылган булыр иде…» [2: 3-4].

Югары мәдәнилекнең күрсәткечләреннән берсе – китап, китапчылык белеме тармагының зур белгече, библиограф, филолог Ә.Кәримуллин карашынча, татар халкы өчен бу журналның чыга башлавы аерата кадерле һәм кирәк. Кыска вакыт эчендә тел графикасын ике тапкыр көчләп алыштыру аркасында, бай мәдәни, фәнни, әдәби мирастан халык аерыла. Мирасыннан аерылган халыкның киләчәге шикле. Әдәби мирас ул – халыкның рухы, җаны, дөньяны тану формасы, үткән гасырларның тәҗрибәсе, табышы һәм ачышлары, киңәш һәм уйланулары, уй һәм фикерләре, хыял һәм теләкләре, киләчәк буыннарга васыяте. Рухи мирасыннан аерылган халык – чиксез далада адашкан, кыйбласыз халык ул. Моның нәрсәгә китергәне совет чорында ачык күренде [3: 5].

Халык мәгарифе эшлеклесе, педагог, күптөрле яңа методик проектлар авторы, академик М.Мәхмүтов «Мирас» журналының мәгънәви кыйммәтен халкыбызның

гасырлардан-гасырларга, буыннан-буынга күчеп килгән акыл егәрлеген, азатлык рухын, милли хосусиятләрен халыкның үзенә кире кайтару һәм саклау ноктасыннан бәяли: «Мирас ул – буыннан-буынга күчеп килә торган байлык. Матди байлык ул – фани, бетә торган, вакытлы нәрсә, ә рухи байлык, фикер байлыгы, акыл көче белән хасил булган дөньяга караш, кешеләрнең үзара инсафка нигезләнгән мөгамәләсе, гореф-гадәте – бакый, мәңгелек. Мирасның иң кадерлесе – халыкта сакланып килгән азатлык рухы, хөррият хыялы.

Андый мирас аерым шәхестә булмаса да, бербөтен халыкның гомуми җанына сеңеп кала, аның телендә, әдәбиятында, иҗатында, әдәп-тәртибендә, гореф-гадәтендә, фикерләү сәләтендә, буыннан-буынга күчеп килгән риваятьләрендә саклана. Азатлыкка, читлектәге кош кебек канат кагып иреккә чыгарга омтылу – татарларга ата-бабадан калган мирас ул. Һәртөрле золымга булган күңел каршылыгы ачы сүзләр булып бүген мәйданнардан күккә күтәрелә… Бай мирасыбызны өйрәнеп, үстереп киләчәк буыннарга түкми-чәчмичә генә тапшырасы иде. “Мирас” журналы нәкъ менә халкыбызның тарихи, рухи байлыгын саклап калу, аны халыкка яңадан кайтару өчен кирәк.» [3: 5].

Шулай итеп, «Мирас» журналы татар халкы «азатлыкка, читлектәге кош кебек канат кагып иреккә чыгарга омтылган» чорда дөньяга аваз сала. Бу хакта басманы оештыруга күп көч куйган фидакяр шәхес – «Мирас»ның беренче баш мөхәррире, күренекле галим, язучы Ф.Мусин фикерләре аеруча игътибарга лаек. Ул үз язмасында беркадәр алгарак китеп, журналны нәшер итүгә әзерләгән мөһим вакыйгаларга, мәдәни фактларга күзәтү ясый. Галим 1987 елның 10 ноябрендә СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Г.Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институтында (хәзерге Г.Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты. – *Ф.З.*) «Татар халкының күпгасырлык рухи мирасын туплау, өйрәнү һәм пропагандалау белән шөгыльләнүче комиссия» төзелүе турында яза. Әлеге комиссиянең, бай тарихыбызның һәм мирасыбызның моңа кадәр күтәрелмәгән бик мөһим мәсьәләләренә багышланган дистәдән артык киңәйтелгән утырышлар үткәреп, аларга мөнәсәбәттә үзгәреш-яңарыш рухын көчәйтеп җибәрергә булышуын ассызыклый. Мондый оешманың статусын күтәрү кирәклеге дә сизелгәч, «Татар Мирас фонды» оешуын һәм аның уставы Татарстан Министрлар Советының 1991 ел, 29 гыйнвар карары белән теркәлүен әйтә. «Бер үк вакытта, халкыбызның күп гасырлык тарихындагы һәм мирасындагы “ак тап”ларны бетерү теләгебез сүздә генә калмасын өчен, махсус матбугат органын булдыру фикеренә килдек һәм “Мирас” журналын оештырдык. Аның сынау саны 1991 елның 17 августында дөнья күрде. Әйтергә кирәк, сынау санын типографиядә бастыруның ГКЧП көннәренә туры килүе чын мәгънәсендә милли рухтагы бу басманың дөньяга чыгуын куркыныч астына куйган иде. Мондый куркыныч тууының төп сәбәпләреннән берсе әлеге санда Г.Исхакыйның бездәге идеологиягә чит булган “Олуг Мөхәммәд” тарихи драмасы басылуы белән бәйләнгән иде. Мөһим башлангыч харап булмасын өчен, җаваплылыкны редакция үз өстенә алды»[4: 14-15].

Күренә ки, журналның иң тәүге саны ил, милләт язмышы өчен бик хәвефле көннәрдә баш мөхәррирнең һәм редакция хезмәткәрләренең зур кыюлыгы белән нәшер ителә. «Мирас»ның чыга башлавы татар халкының мәдәни тормышында әһәмиятле вакыйга була. Бердән, ниһаять, киң җәмәгатьчелеккә аз билгеле булган мәдәни-тарихи һәм рухи мирасыбызның үз матбугат органы барлыкка килә. Икенчедән, яңа журнал иҗтимагый-сәяси, мәдәни, рухи үткәнебезне фәнни өйрәнү һәм пропагандалау эшенә яңа рух өрер, аны тагын да активлаштырыр дигән ышаныч туа. Моның өчен журнал тирәсенә әлеге мәсьәләләр белән шөгыльләнүче яки кызыксынучы белгечләрне һәм киң җәмәгатьчелекне туплау күздә тотыла. Өченчедән, журнал милләттәшләребезнең тарихи үткәнебез белән кызыксынуын тагын да көчәйтүгә булышыр дип уйланыла. Журнал шул ук вакытта халкыбыз тарихы белән мирасның зурлыгын һәм байлыгын да күрсәтә торган фактор да була. Дүртенчедән, иң әһәмиятлесе – бу татар халкының азатлык-хөрлеккә сусаган, мәйданнарда мөстәкыйльлеккә, ахыр чиктә милли дәүләтчелегебезне торгызуга омтылыш рухы хөкем сөргән, милли үзаң уяна башлаган чор була.

«Мирас»ның 1991 елгы сынау санындагы кереш сүзендә журнал эшчәнлегенең төп баганалары яки юнәлешләре рәвешендә үткәндәге әдәби-сәнгати, иҗтимагый-фәлсәфи, әхлакый һәм дини мирас, халык иҗаты һәм

медицинасы ядкәрләрен хәзерге укучыларга җиткерү, халык тарихындагы «ак таплар»ны, өйрәнелмәгән мәсьәләләрне яктырту санала. Иҗтимагый-сәяси һәм мәдәни үткәнебезне активрак һәм дөресрәк яктырту белән журнал халкыбызның милли үзаңын һәм горурлыгын үстерүгә хезмәт итәчәк, ягъни заманның мөһим иҗтимагый-әхлакый бурычларын тормышка ашырачак дигән өмет белдерелә.

Татар халкының күпгасырлык гражданлык һәм мәдәни тарихын яктырту аша башка милләт вәкилләрендә аңа дөрес, гадел караш тәрбияләү һәм шул нигездә республикада милләтара мөнәсәбәтләрнең тотрыклылануына ирешү дә күз алдында тотыла. Икенче яктан, «Мирас» үз чаралары белән милләтебез һәм республикабыз алдында торган гаять мөһим бурычны – Татарстанның мөстәкыйльлеге турындагы Декларацияне гамәлгә ашыруга хезмәт итәчәк. Халкыбызның тарихта эзле булуын активрак һәм нәтиҗәлерәк күрсәтүе белән ул, һичшиксез, милли үзаңның, горурлыкның үсүенә булышачак, шул нигездә милләттәшләребезне республиканың дәүләт мөстәкыйльлеге өчен көрәшкә туплауда катнашачак дигән ышаныч белдерелә [5: 4-5].

Журналның тиз арада тернәкләнеп китеп, укучылар арасында ихтирам һәм мәхәббәт казануында Мансур Хәсәнов, Әбрар Кәримуллин, Һәнүз Мәхмүдов, Альфред Халиков, Хатыйп Миңнегулов, Индус Таһиров, Нурмөхәммәт Хисамов, Марсель Әхмәтҗанов, Равил Әмирхан, Рифкат Әхмәтҗанов, Тәлгат Галиуллин, Искәндәр Измайлов, Равил Фәхретдинов, Сәлим Алишев, Мирфатыйх Зәкиев, Хуҗиәхмәт Мәхмүтов, Дамир Исхаков, Фатих Урманче, Әнвәр Хәйри, Рәшит Ягъфәров, Марсель Бакиров, Әхмәт Сәхапов, Диләрә Тумашева, Фирдәүс Гарипова кебек күпсанлы галимнәрнең, Әмирхан Еники, Мөхәммәт Мәһдиев, Мөсәгыйт Хәбибуллин, Дамир Гарифуллин, Шамил Маннапов, Фирдәвес Зариф кебек бихисап язучыларыбызның, Рушан Шәмсетдинов, Зөфәр Хәкимов кебек рәссамнарыбызның өлеше зур булды. Галимә Лена Гайнанова Гаяз Исхакый әсәрләрен эзерләүдә, аларны журналда бастыруда аеруча зур көч куйды. Ул чорда редакция Татар иҗтимагый үзәге рәисе Марат Мөлековның да теләктәшлеген даими тоеп эшләде.

Гаяз Исхакый әсәрләре, борынгы мирас ядкярләре әүвәл укучыларга «Мирас» журналы аша барып иреште. Ул елларда басма укытучылар һәм укучылар, студентлар өчен уку ярдәмлеге вазифасын үтәп килде. «Мирас» журналы РФ Югары аттестация комиссиясенең фәнни басмалары исемлегенә кертелде. Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк: фәннилек принцибын саклаган хәлдә, журналдагы хезмәтләр һәм әсәрләр халыкка аңлаешлы телдә бирелеп килде. Басмада түбәндәге сәхифәләр даими эшләп килә: «Бөек Болгар дәүләте тарихы», «Татар халкының милли азатлык хәрәкәте», «Татар энциклопедиясе», «Әдәби мирас һәм сәнгать», «Дин һәм әхлак», «Татарстан мәмләкәте», «Татар диаспорасы», «Дини мирас», «Ислам мәдәнияте», «Ислам фәлсәфәсе», «Авыллар тарихы», «Фикерләр дөньясында», «Хокукый мирас», «Татар этногенезы», «Милли мәгариф» «Халык иҗаты», «Шигърият», «Тарихи мирас», «Сәяси мирас», «Археологик мирас», «Сәнгать белеме мирасы», «Борынгы бабаларыбыз тарихы», «Алтын Урда тарихы», «Казан ханлыгы тарихы», «Төрки халыклар дөньясы», «Мирас» энциклопедиясе, «Мирас» почтасы» [6: 193].

Мәгълүм сәбәпләр аркасында, 1992 елда баш мөхәррир вазифасы Әхмәт Сәхаповка йөкләнә. 2012 елда журнал исеме үзгәртелеп, «Чын мирас» атамасы белән чыга башлады. Басманың ул вакыттагы баш мөхәррире Илфак Ибраһимов билгеләп үткәнчә: «Журналның “Чын мирас” булып теркәлүендә аның булачак редакторының да, авторларының да катнашы юк иде. Мирас чын булмыйча, ялган булмас» [7: 62].

Күренекле галим, язучы һәм тәрҗемәче Л.Хәмидуллин «Уңышлы башламнар» дигән мәкаләсендә, «Татарстан», «Гасырлар авазы» исемле басмалар белән беррәттән, «Мирас» – «Чын мирас» – «Безнең мирас»ны тарихи материалларга, моңа кадәр аз билгеле булган ядкәрләргә урын бирелү ягыннан югары күтәрә. Җәмил Мөхәммәтшин хезмәтен, Казан ханлыгы тарихына караган язмаларны, Раиф Мәрданов белән Ирек Һадиевнең Татарстанның Казан арты авылларында сакланган борынгы кабер ташларын барлап язган хезмәтен уңай яктан бәяләгәннән соң,Төркиядә яшәүче фән докторы, профессор Исмәгыйль Төркуглының «Төрек-татар багланышлары» [8] дигән мәкаләсен « “Чын мирас”та 2012-2013 елларда басылган хезмәтләрдән минем өчен ачыш дәрәҗәсендә кабул ителгәне булды» [9: 30], – дип яза.

Язма авторы «Безнең мирас»та төрки-тугандаш халыкларның әдәби казанышлары,

сәнгати яктан гына түгел, эчтәлеге белән яңа сүз әйткән әсәрләре басылуны зур җылылык белән искә ала: «Чыңгыз Айтматовның Совет хакимияте елларында дөньяга чыгарырга шикләнебрәк йөргән күләмле әсәре – “Чыңгызханның ак болыты” [10] басыла башлады. Икеләтә сөенүемнең сәбәбе шулдыр: әдипнең кыргызча бер әсәре 1990 еллар башында “Ала too” журналында басылган иде. Шул вакытларда Урта Азиядә йөргәндә мин аны алып кайткан һәм мирасчыларга тапшырган идем. “Чыңгызханның ак болытын” укыганда әлеге журнал да һаман күз алдымда торган кебек булды…» [9: 31].

2013 елның декабреннән баш мөхәррир вазифасын әдип Ләбиб Лерон (Лемон Лерон улы Леронов) башкара. 2014 елның 30 гыйнварында «Татмедиа» матбугат һәм гәммави коммуникацияләр республика агентлыгы, «Татмедиа» ачык акционерлык җәмгыяте җитәкчеләре, журнал редакциясе хезмәткәрләре, күренекле галимнәр һәм әдипләр катнашында «Чын мирас» журналы: кичә, бүген, иртәгә» дип исемләнгән «түгәрәк өстәл» утырышы булып узды. Анда басманың исемен «Безнең мирас» итеп үзгәртү турындагы карар кабул ителеп, 2014 елның маеннан журнал «Безнең мирас» исеме белән нәшер ителә башлады [11: 9]. Ул тематика һәм проблематика ягыннан тагын да баеды һәм басмага яңадан-яңа рубрикалар өстәлде: «Тел күрке – сүз»; «Хәтер сагында»; «Хәтер сандыгы»; «Табигый мирас»; «Сәнгати мирас»; «Шаян мирас»; «Татар гаме»; «Төрки дөнья»; «Мирасворд»; «Безнең мирас» елъязмасы»; «Бер рәсем тарихы»; «Сүз һәм сурәт». Сәхифәләр белән бергә авторлар да артты, төрлеләнде, галимнәр, фән докторлары белән беррәттән, гади мәктәп укытучысының да язмасы дөнья күргән саннар бар. Иң мөһиме: журналда, фәнни-популяр өслүб барлыкка килеп, укучыга аңлаешлы тел белән язылган мирас язмалары басыла башлады,.

Татарстанда гына түгел, Россиянең төрле өлкәләрендә һәм чит илләрдәге милләттәшләребез хакында, аларның дини, рухи, әдәби вә сәнгати мирасын барлаган материал туплап бирү «Безнең мирас»ның янә тагын бер яңалыгы булды. Мәсәлән, Себер татарлары (Төмән, Тубыл), Пермь ягының Барда районы, Ульяновск өлкәсенең Иске Кулаткы районы, нижгар татарлары, Чувашия Республикасының Кыр Бикшеге авылы, Кытай Халык Республикасында яшәүче милләттәшләребез хакында язмалар әнә шундыйлардан.

2014 елда Казан төрки халыкларның мәдәни башкаласы дип игълан ителгәнлектән, журнал үзенең апрель (№4) санын тулаем төрки дөнья мәдәниятенә, сәнгатенә вә тарихына багышлап чыгарды. Шулай итеп, бүген дә уңышлы дәвам иткән «Төрки дөнья» сәхифәсе барлыкка килде. 2015 елда Бөек җиңүнең 70 еллыгы зурлап билгеләп үтелү уңаеннан, ел дәвамында «Безнең мирас»та «Җиңү – 70!» сәхифәсендә 54 язма дөнья күрде. Легендар милләттәшләребез, армия генералы Алексей Антонов, «Кара генерал» – Даян Мурзин хакындагы язмалар укучыда аеруча зур кызыксыну уятты.

Ул гына түгел, бердәм татар халкының аерым кавемнәре хакында кызыклы һәм киңкырлы материаллар бастыру да журналның күркәм традициясенә әверелде. Мәсәлән, «Безнең мирас»ның 2015 ел 3 саны, 2016 ел 7 саны тулысы белән керәшеннәргә багышланды.

Билгеле, бөек халыктан гына бөек мирас кала ала. Халкыбызның зурлыгын чирек гасыр дәвамында ай саен 2000шәр нөсхәдә дөнья күргән «Безнең мирас» журналы да раслый. 2012 елдан соң гына да йөзләгән онытылган исемнәр кире кайтты, тоныклана төшкәннәре яңартылды. Мәңгегә югалтылган кебек тоелган бибәһа кульязмалар, мәгълүм автор әйткәнчә, янмыйча, чормаларда, сандык төпләрендә үз сәгатен көтеп яткан һәм, көткәненә ирешеп, басманың төрле саннарында дөнья күргән «Котадгу белек» (Йосыф Баласагуни), «Сабирҗан агай: 1906 сәнәдә булган ачлыкны тасвир кыйлган роман» (Касыйм Бикколый), «Мәрьям», «Солдат йөрәге», «Сәнәкчеләр» (Зариф Мөэминов), «Каракүз» (Кәрим Тинчурин) кебек әсәрләр, Вафа Бәхтияровның Тукай турындагы тулы (цензура тарафыннан кыскартылмаган) истәлекләре, башта Муса Җәлилнеке дип исәпләнеп, ахыр чиктә Абдулла Алишныкы булып чыккан шигырьләр, эзләнүләр, табулар – барысы да журнал битләрендә урын алды һәм урын ала килә, халыктан бөртекләп җыелган җәүһәрләр, 120 битле басма булып, елга унике мәртәбә халыкның үзенә кайтарыла.

2016 ел башында журналда әдәбият, сәнгатьтә тирән эз калдырган күренекле шәхесләрнең соңгы сәгатьләрен, аларның бакыйлыкка озатылу мизгелләрен тасвирлый торган яңа «Очты дөнья читлегеннән…» сәхифәсе барлыкка килде. Үлемнәре белән дә укучыны яшәү матурлыгы һәм мәгънәсе

турында уйландырган Габдулла Тукай, Муса Җәлил, Һади Такташ, Салих Сәйдәш, Дәрдемәнд һәм башкалар турындагы сәхифә укучыларның күңеленә хуш килде. Шуны да искәртергә кирәк: журнал чыга башлаганнан бирле, күпме гомер хатирәгә әверелгән, күпме шәхес, күпме әсәр мирас булып калган. Аларны да барлау, туплау, югалтырга юл куймау – шулай ук «Безнең мирас»ның изге бурычы. Мирасны барлаучы дәвамчыларны тәрбияләү һәм үстерү дә журналның гаять әһәмиятле юнәлешләреннән санала. Чирек гасыр эчендә ул, татар халкының көтеп алган басмасына әйләнеп, ун меңләп мирас ядкәрен дөньяга чыгарды.

«Безнең мирас» журналының 25 еллыгы 2016 елның көзендә мөхтәрәм зыялыларыбыз, галимнәр һәм әдипләр, җитәкчеләр катнашында, тантаналы рәвештә, зурлап билгеләп үтелде. Журналның тарихи, әдәби, мәдәни һәм рухи мирасыбызның әһәмиятен республика җитәкчелеге аңлап, басмага теләктәшлек күрсәтеп килә. Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Нургали улы Миңнеханов, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы рәисе Фәрит Хәйрулла улы Мөхәммәтшин, Татарстанның беренче Президенты, «Яңарыш» фонды рәисе Минтимер Шәрип улы Шәймиев һәм башка мөхтәрәм зыялылар редакциягә котлау һәм рәхмәт сүзләрен ирештерде. Президент Рөстәм Миңнеханов билгеләп үткәнчә, «илебез һәм республикабыз күтәрелеш алган чорда татар халкының күпгасырлык мирасын җәмәгатьчелеккә җиткергән журналның бастырылуы зур вакыйга булды… Безнең уртак бурычыбыз – халкыбызның мирасын, телен һәм мәдәниятен киләчәк буыннар өчен саклап калу»[2].

Әйе, безнең уртак бурычыбыз – иң кадерле мирасыбыз булган Татар илен саклап калу. Шагыйрь әйтмешли, «яклыйк без аны, бергә күз карасыдай саклыйк. Дәвамчыларыбызга бөтен килеш тапшырыйк мирасыбызны:

Тарих үзе гасыр ташларына
Һич җуелмас сүзләр уйгандыр:
Безнең мирас – газиз Татар иле,
Безнең мирас – гүзәл туган җир!» [12: 3].

Шушы изге максатка йөз елдан артык тарихы булган матбугатыбызда үзенең кыйбласын булдырган киң тематик диапазонлы һәм дөньякүләм таралып абруй алган «Безнең мирас» айлык фәнни-популяр, әдәби-нәфис һәм документаль журналы хезмәт итә. Басма татар халкының тарихи хәтерен яңартып, иҗтимагый-милли үзаңын, милли хисләрен уятып, «бердәм милли байрак астында хәрәкәт иттерү» юнәлешендә җитди адымнар ясый.

Әдәбият

1. Ак юл синә, «Мирас»ыбыз! // Мирас. 1992. №1. Б. 3-5.
2. Мирасның нindие генә юк! // Мирас. 1992. №3. Б. 3-5.
3. Без нинди мираска мохтаҗ? // Мирас. 1992. №2. Б. 3-5.
4. *Мусин Ф.* Милләтебезгә фидакарь затлар кирәк! // Мирас. 1999. №2. Б. 4-22.
5. Без тарихта эзлебез // Мирас. 1991. № 1. Б. 4-5.
6. «Мирас» // Татар энциклопедиясе. Казан: Татар энциклопедиясе институты. Т.4: М-П. 2014. Б. 193.
7. *Ибраһимов И.* Мирасыбыз // Безнең мирас. 2012. 310. Б. 62-63.
8. *Төркуглы И.* XIX гасыр ахыры – XX йөз башы татар-төрек багланышлары // Чын мирас. 2013. №1. Б. 7-17; №2. Б. 5-19; №3. Б. 14-29.
9. *Хәмидуллин Л.* Уңышлы башламнар // Безнең мирас. 2016. №12. Б. 28-31.
10. *АйтматовЧ.* Чыңгызханның ак болыты // Безнең мирас. 2016. №8. Б. 68-73.
11. «Чын мирас» журналы: кичә, бүген, иртәгә // Чын мирас. 2014. №3. Б. 2-12.
12. *Лерон Л.* Безнең мирас – Татар иле! // Безнең мирас. 2016. №1. Б.3.

[2] Өзек «Безнең мирас» журналының 2016 ел 10 саны тышлык битенә урнаштырылган Татарстан Президенты Рөстәм Нургали улы Миңнехановның редакциягә юллаган котлавыннан алынды.

МЫ – НАРОД С НАСЛЕДИЕМ: К 25-ЛЕТИЮ ЖУРНАЛА «БЕЗНЕҢ МИРАС» («НАШЕ НАСЛЕДИЕ»)

Фирдавес Забихуллович Зарифуллин,
редакция журнала «Безнең мирас» («Наше наследие»),
Россия, 420066, г. Казань, ул. Декабристов, д. 2,
yanamiras@mail.ru.

Марат Халилович Закиров,
редакция журнала «Безнең мирас» («Наше наследие»),
Россия, 420066, г. Казань, ул. Декабристов, д. 2,
yanamiras@mail.ru.

В статье содержится материал, связанный с историей создания и функционирования журнала «Безнең мирас» («Наше наследие»). Первый номер журнала «Мирас» вышел в 1991 году. Главными редакторами издания были Ф.Мусин, А.Сахапов, И.Ибрагимов, Л.Лерон. В формировании научной концепции журнала приняли такие известные татарские ученые, писатели и общественные деятели, как А.Еники, Г.Баширов, М.Магдиев, М.Усманов, А.Каримуллин, М.Махмутов и др.: в статье дан обзор источников, в которых изложены их предложения по контенту журнала, ориентированного на сохранение и приумножение историко-документального наследия, других историко-культурных ценностей, являющихся национальным достоянием татарского народа, их активное и всестороннее использование. Выявлена динамика в создании рубрик журнала, определены ключевые тенденции в развитии издания на протяжении четверти века. Авторы статьи отмечают разносторонность журнала, который ориентирован как на широкий круг российских и зарубежных читателей, интересующихся татарской историей, так на узкий круг специалистов, которые имеют возможность размещать на страницах издания результаты фундаментальных комплексных исследований в области истории, литературы, языка и культуры татарского народа. Кратко охарактеризован вклад читателей, занимающихся исторической, краеведческой, педагогической работой, в создание научно-популярных статей для журнала общеисторической, патриотической тематики. В статье приведены статистические данные, позволяющие сформировать представление о настоящем издании «Безнең мирас» («Наше наследие»), планах на будущее.

Ключевые слова: история татарской журналистики, журнал «Безнең мирас» («Наше наследие»), история создания, рубрики, география распространения.